

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีการกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าประทานหลักในการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการแสดงธรรม คือให้มีเนื้อหาต่อเนื่องกันไปตามลำดับ ชี้แจงแสดงเหตุผลให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมเพราะอาศัยความเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง แสดงธรรมโดยไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง และไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น^๑

การเผยแผ่พระพุทธศาสนากระทำกันหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าประทานหลักในการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือปฏิบัติในการแสดงธรรม คือให้มีเนื้อหาต่อเนื่องกันไปตามลำดับ ชี้แจงแสดงเหตุผลให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมเพราะอาศัยความเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง แสดงธรรมโดยไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง และไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น^๒

เมื่อพระสงฆ์มีความรู้ ความสามารถ ได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาสังคม ทำหน้าที่ในการพัฒนาคน พัฒนาองค์กร ในรูปแบบที่หลากหลาย เมื่อมีการศึกษาถึงชีวประวัติของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาสังคม ย่อมเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่คณะสงฆ์ เป็นการเชิดชูเกียรติประวัติให้แก่พระสงฆ์เหล่านั้น เนื่องจากบางครั้งผลงานที่พระสงฆ์ได้ทำ ไม่ได้นำมาศึกษาวิจัยกันอย่างจริงจังถึงกระบวนการที่พระสงฆ์เหล่านั้นทำหน้าที่เผยแผ่อยู่ จึงทำให้ไม่ทราบว่ามีเหตุปัจจัยใดที่ทำให้การทำงานของพระสงฆ์เหล่านั้นสัมฤทธิ์ผล เมื่อมีการเข้าไปศึกษาอย่างเป็นระบบ ก็จะเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการ ในการที่จะเข้าไปทราบ และดำเนินการ หรือแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้อง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากการแสดงธรรมแล้ว ก็ยังมีงานรูปแบบอื่น ๆ อีกที่ยังความเลื่อมใสให้เกิด เช่น งานนวัตรกรรม การก่อสร้างหรือที่เรียกว่าการสาธารณูปการในปัจจุบัน

^๑ อ.บุญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓.

^๒ อ.บุญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓.

และงานด้านสาธารณูปการ คือการดูแลนวัตรม การก่อสร้างเสนาสนะที่อยู่อาศัยและ การใช้คนวัดให้ทำงาน^๓

การสาธารณูปการ ในพระพุทธศาสนามีหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องการส่งเสริมการสาธารณูปการไว้ว่า พระพุทธศาสนาส่งเสริมพระภิกษุให้เข้าไปมีบทบาทในสังคม และยกย่องการกระทำที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขต่อสาธารณชน ดังเรื่องในอังกูรเบตวัตถุ^๔ มีเรื่องเล่าว่า มหम्मณพได้นำผู้คนทำการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการทำความสะอาดสถานที่ต่าง ๆ สร้างถนนหนทาง สร้างศาลาที่พักสำหรับคนเดินทาง ขุดบ่อน้ำกินน้ำใช้ สร้างสะพาน และสิ่งอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่น ๆ เป็นจำนวนมาก การกระทำดังกล่าวถือว่าเป็นบุญกุศลมาก เมื่อเขาลี้ชีวิตลง บุญกุศลนั้นได้อำนวยให้มหम्मณพและคณะได้ไปเสวยสุขในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

การสร้างวัดและเสนาสนะในสมัยพุทธกาล เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้าน และวัดมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อารามบ้าง อาวาสบ้าง วิหารบ้าง วัดใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์เป็นที่สงเคราะห์ อนุเคราะห์แก่ชาวบ้าน และเป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจุดเด่นมีคฤหบดีเป็นเจ้าภาพ ถวายเพียงผู้เดียว หรือมีการชักชวนผู้อื่นร่วมสร้างด้วย ปัจจุบันวัดยังใช้เป็นสถานที่สงเคราะห์ อนุเคราะห์ และสถานศึกษา นอกจากนี้แล้วยังพบอีกว่า รูปแบบการสร้างเสนาสนะมีการพัฒนาเรื่อยมา ตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบันโดยไม่ผิดไปจากพระธรรมวินัย

จากการที่พระครูโสภณบุญเขต (โสม โสภโณ) เป็นพระนักพัฒนาที่ไม่เคยหยุดนิ่ง จากสภาพวัดที่ทรุดโทรมเป็นอย่างมาก ท่านก็ได้พัฒนาต่อสู้อย่างสุดความสามารถ ด้วยความอดทน ใช้สมอง ใช้ปัญญาไตร่ตรองการทำงานทุกอย่าง อุทิศตัวเพื่อพระพุทธศาสนา โดยการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนผ่านงานสาธารณูปการ เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น ซึ่งแต่ละอย่างล้วนมีปริศนาธรรมแฝงอยู่ทั้งนั้น

ดังนั้นในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงานสาธารณูปการของพระครูโสภณบุญเขต (โสม โสภโณ) ที่มีผลงานอันโดดเด่นรูปหนึ่ง ซึ่งสามารถเป็นแรงบันดาลใจและชักจูงให้ประชาชนเกิดศรัทธาปสาทะความเชื่อและความเลื่อมใสประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

^๓ วิ.ฐ. (ไทย) ๓/๒๕๔ /๘๕ - ๑๕๐.

^๔ บ.ป.ต. (ไทย) ๒๖/๒๕๓-๒๕๔/๒๐๕-๒๑๕.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษางานนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงานสาธารณูปการของ พระครูโสภณบุญเขต (โสม โสภโณ)

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงานสาธารณูปการของพระครูโสภณบุญเขต(โสม โสภโณ) ที่มีต่อชุมชน

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษางานนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงานสาธารณูปการของพระครูโสภณบุญเขต (โสม โสภโณ) วัดป่าสังข์ ตำบลป่าสังข์ อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีขอบเขตในการศึกษาดังนี้

๑.๓.๑ ด้านเอกสาร ได้แก่ศึกษาเอกสารข้อมูลจากพระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๘ คัมภีร์อรรถกถา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๒ ด้านเนื้อหา ได้แก่ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงานสาธารณูปการ เช่น การสร้างโรงเรียน ฝายน้ำล้น ถนน สถานีอนามัย เป็นต้น

๑.๓.๓ ด้านพื้นที่และประชากรกลุ่มเป้าหมาย

พื้นที่ ได้แก่หมู่บ้านในเขตตำบลป่าสังข์ อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดร้อยเอ็ด
กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

- ๑) พระสงฆ์จากวัดในเขตตำบลป่าสังข์ที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ รูป
- ๒) ผู้ใหญ่บ้าน ๕ คน
- ๓) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๑๐ คน
- ๔) กลุ่มประชาชนทั่วไป ๒๐ คน
- ๕) กลุ่มเยาวชน ๑๐ คน

รวมประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาทั้งสิ้น ๕๐ รูป/คน ผู้ที่เข้าร่วมงานหรืออยู่ในหมู่บ้านหรือเขตตำบลป่าสังข์ได้มาโดยวิธีการเจาะจง (Purposive sampling)

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

นวัตกรรมการเผยแผ่ หมายถึง งานก่อสร้างกุฏิ วิหาร เป็นศัพท์ใช้ในทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาล

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่าง ๆ ภายในวัด เช่น อุโบสถ ศาลา กุฏิ วิหาร โรงเรียน ฝ่ายน้ำล้น ถนน สถานีอนามัย เป็นต้น

การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออก ทำให้แพร่หลาย หรือการทำให้ผู้อื่นรู้และเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยใช้สื่อสื่อสารก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน

งานสาธารณประโยชน์ หมายถึง งานที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลทั่วไป เช่น สร้างโรงเรียน สถานีอนามัย ฝ่ายน้ำล้น สร้างถนน ขุดลอกคูคลองหนองน้ำ เป็นต้น

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า” สรุปความว่า การที่ผู้รับสารได้รับสื่อหรือพุทธธรรมที่ถูกต้อง ก็จะช่วยให้ผู้รับสารนั้นเกิดทัศนคติที่ถูกต้อง คือ รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น และสามารถจัดการกับสิ่งเหล่านั้นตาม ที่ควรจะเป็น ให้เกิดประโยชน์แก่ตนและสังคม ไม่ให้มองเห็นและจัดการสิ่งทั้งหลายตามอำนาจกิเลส^๕

คะนิงนิตย์ จันทบุตร กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” สรุปได้ว่าปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันคือ พระสงฆ์ในประเทศไทยมักยึดถือเป็นประเพณีว่า การเผยแผ่หลักทางพระพุทธศาสนาจะต้องได้รับการอาราธนาจากญาติโยมก่อน และการเทศนาธรรมแก่ประชาชนมักเป็นเรื่องเก่าซ้ำซาก ไม่เข้ากับสมัยนิยม คนรุ่นใหม่จึงเห็นเรื่องคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องไกลตัวเกินไป^๖

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง กล่าวไว้ในหนังสืออนุพุทธประวัติ นักธรรมชั้นโทว่า ในมัชฌิมนิกายว่า พระมหาโมคคัลลานะเข้าใจในงานนวัตรคือการก่อสร้าง เมื่อครั้งที่พระบรมศาสดาเสด็จเมืองสาวัตถี นางวิสาขาต้องการสร้างวิหารถวาย พระบรมศาสดาจึงมอบหมายให้ พระมหาโมคคัลลานะรับหน้าที่นวกัมมาธิฐาธิ คือ ผู้ควบคุมการก่อสร้างวิหารบุพพารามที่เมืองสาวัตถี ซึ่งนางวิสาขาทริภคทรัพย์สร้างถวาย^๗

^๕พระราชวรมุนี(ประยุทธ์ ปยุตฺโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า,(กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑), หน้า ๖.

^๖คะนิงนิตย์ จันทบุตร, สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย,กรุงเทพมหานคร: ห้างจัดการภาพพิมพ์, (๒๕๓๒), หน้า ๕๗.

^๗คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, อนุพุทธประวัติ นักธรรมชั้นโท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๕), หน้า ๔๓.

รังษิ์ สุทนต์ ได้กล่าวถึงเรื่อง“พระสงฆ์ไม่ดูแลรักษาที่ดินของวัดต้องอาบัติ” ในหนังสือ พุทธจักร นิตยสารรายเดือนของ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุป ได้ว่า ทรัพย์สินของแต่ละวัดที่มีผู้ถวายเป็นของสงฆ์มีจำนวนมากมาย อารามพื้นที่อารามและวิหารพื้นที่วิหารที่ทายกถวายเป็นของสงฆ์เท่านั้น ซึ่งก็คือที่ดินที่มีผู้ถวายเป็นของสงฆ์ก็ตาม คณะบุคคลก็ตาม บุคคลก็ตาม จะนำไปสละ หรือแจกให้ผู้ใดผู้หนึ่งไม่ได้ ถ้านำไปสละหรือแจก ต้องอาบัติอุลลัจจัย^๔

สนธิ ศรีสำแดง ได้กล่าวถึงงานนวัตรมไว้ในหนังสือ พระพุทธศาสนา : กระบวนทัศน์ใหม่ ว่าชีวิตมนุษย์ทุกจำพวกล้วนมีความต้องการปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ถือเป็นสิ่งที่ต้องการทางด้านกายภาพ(physical needs) เพราะเป็นพื้นฐานของทุกชีวิตที่เกิดขึ้นมาบนโลกจะต้องรู้จักแสวงหาสิ่งของที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ตน เป็นธรรมดาฉันใด ชีวิตของสมณะในพระพุทธศาสนาก็ขึ้นอยู่กับปัจจัย ๔ เหล่านี้ ฉะนั้นเหมือนกันโดยเฉพาะเสนาสนะหรือที่อยู่อาศัยของสมณะฯ ต้องเลือกเสพบริโภคปัจจัยที่สอดคล้องกับระบบพระธรรมวินัยให้มากที่สุด กล่าวคือสมณะมีอาจสร้างที่อยู่อาศัยให้เกินขนาดตามพุทธานุญาตได้ นวัตรม (การก่อสร้าง) ทุกอย่าง ทั้งกรณีที่ทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำ ต้องให้สงฆ์ทำกติกากดลงระหว่างสงฆ์ด้วยกันหรือผ่านการเห็นชอบของระบบหมู่คณะก่อนจึงสามารถสร้างได้ เรียกว่า ทำสังฆกรรมร่วมกัน ซึ่งต่างจากที่อยู่อาศัยของฆราวาสหรือชาวบ้านทั่วไป ซึ่งจะนิยมสร้างให้วิจิตรโอ่ตึงอย่างไรก็ย่อมทำได้รวดเร็วทันที โดยไม่จำกัดด้วยขนาดพื้นที่และวิธีการสร้าง เป็นต้น^๕

พระครูปลัดเจริญ ฐิตปัญโญ (ยากรรม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาชีวิตและผลงานพระราชพุทธิญาณ (กุศล คนธวโร)” โดยได้กล่าวถึงชีวิตและผลงานของท่านเริ่มตั้งแต่ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอคอยสะเก็ด จนถึงการค้ารงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ โดยการนำเสนอการทำงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของท่านมากมาย เป็นส่วนขยายการสนับสนุนให้การทำหน้าที่หลักคือ การปกครอง การศึกษา สาธารณูปการ และการเผยแผ่ โดยได้นำหลักพุทธจริยามาใช้ศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นถึงอุปสรรคและวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเด่นชัด^๖

^๔ รังษิ์ สุทนต์, *พุทธจักร*, ปีที่ ๕๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๘, หน้า ๔๖ -๕๒.

^๕ สนธิ ศรีสำแดง, *พระพุทธศาสนา : กระบวนทัศน์ใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓.

^๖ พระครูปลัดเจริญ ฐิตปัญโญ (ยากรรม), “การศึกษาชีวิตและผลงานพระราชพุทธิญาณ (กุศล คนธวโร), *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

พิบูลย์ ลี้มพานิชย์ กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการสร้างเจดีย์ในสมัยสุโขทัย” ว่าในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ในสมัยกรุงสุโขทัย ชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์ อิทธิพลของพระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์ ได้นำเอารูปแบบคติความเชื่อที่นิยมปฏิบัติในลังกามาปรับให้เข้ากับศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมในชุมชนเมืองสุโขทัย ทำให้พระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์ มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมอำนาจทางการเมืองปกครองและ กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญ ดังนั้นกษัตริย์ในสมัยกรุงสุโขทัยจึงมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายจนกลายเป็นหลักที่เชื่อมโยงชุมชนต่าง ๆ ของเมืองสุโขทัย – ศรีสัชนาลัยเข้าด้วยกัน โดยมีวัดเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนซึ่งปรากฏหลักฐานการสร้างเจดีย์ที่สร้างตามคติความเชื่อแบบลังกา ดังจะเห็นได้จากเจดีย์

ทรงระฆัง หรือ ทรงลังกา ที่วัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัย^{๑๑}

วิโรจน์ ชีวาสุขถาวร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมสุโขทัย กรณีศึกษาวัดมหาธาตุ ตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย” ผลจากการศึกษาได้ผลสรุปว่า สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏภายในวัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย นั้นมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่หลากหลาย ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการรูปแบบทาง สถาปัตยกรรมที่มีในสมัยต่าง ๆ ต่อมาโดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เช่น การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา อิทธิพลต่าง ๆ จากภายนอกที่รับเข้ามา นำมาผสมผสานรูปแบบต่าง ๆ ทำให้ เกิดรูปแบบเฉพาะของสุโขทัย^{๑๒}

สถาพร อรุณวิลาส กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาคติความเชื่อและรูปแบบหอไตรในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย” ความว่า เพื่อให้มีที่ซึ่งประชาชนได้มีโอกาสมาประชุมเพื่อฟังธรรม และประเพณีการสร้างวัดกลายเป็นที่นิยมแพร่หลาย กลายเป็นคตินิยมในการสร้าง และปฏิสังขรณ์ และนอกจากนี้ยังปรากฏสิ่งก่อสร้างสำคัญภายในวัดอีกเป็นจำนวนมากคือ เจดีย์ สิม ศาลาการเปรียญ กุฏิ และหอไตร^{๑๓}

^{๑๑}พิบูลย์ ลี้มพานิชย์, “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการสร้างเจดีย์ในสมัยสุโขทัย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕.

^{๑๒} วิโรจน์ ชีวาสุขถาวร, “การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมสุโขทัย กรณีศึกษาวัดมหาธาตุ ตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๔๕.

^{๑๓} สถาพร อรุณวิลาส, “การศึกษาคติความเชื่อและรูปแบบหอไตรในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๓๔.

เสนาะ เทียรทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในงานพุทธศิลป์ : ศึกษากรณี พระครูอุทัยภาดาทร วัดไผ่โรงวัว” พบว่าวัตถุประสงค์ในการสร้างงานพุทธศิลป์เหล่านี้ เพื่อเป็นสื่อในการให้ผู้คนคนรุ่นหลังได้รู้จักพระพุทธศาสนาโดยใช้พระพุทธรูปมาเป็นสื่อในการเผยแผ่พระธรรม เพื่อเป็นพุทธานุสติ และเพื่อประกาศพระพุทธศาสนา^{๔๔}

สมคิด เฟื่องอุดม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาตามธรรมชาติของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม”พบว่า มีพระภิกษุสงฆ์หลายรูปได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมของชาวบ้านในด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่การอบรมสั่งสอนแนะนำชาวบ้าน ว่าการทำความสะอาดอาคารบ้านเรือนหรือสถานที่ในชุมชน รวมทั้งไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงในแม่น้ำลำคลองก็ถือเป็นการทำบุญอีกอย่างหนึ่ง^{๔๕}

จากการที่ได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยพอสรุปได้ว่า งานนวัตรกรรม เป็นงานของพระสงฆ์ที่ต้องทำร่วมกันกับชาวบ้าน ซึ่งโดยปกติเป็นงานของชาวบ้าน พระสงฆ์มีหน้าที่อำนวยความสะดวกดูแลให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ดังนั้น งานนวัตรกรรมก็คือ งานสาธารณูปการ หรืองานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การบูรณะปฏิสังขรณ์ การดูแลจัดการวัดเรื่องเสนาสนะและถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด รวมถึงการทำให้วัดสะอาดร่มรื่นด้วย

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Work) โดยการสัมภาษณ์และมีชิ้นการวิจัย ดังนี้

- ๑) ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก
- ๒) ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำราทางวิชาการ และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

^{๔๔} เสนาะ เทียรทอง, “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานพุทธศิลป์ : ศึกษาเฉพาะกรณีของ พระครูอุทัยภาดาทร (หลวงพ่อบอม) วัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕.

^{๔๕} สมคิด เฟื่องอุดม, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาตามธรรมชาติของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๓๕.

๑.๖.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง เครื่องบันทึกเสียง

๑.๖.๓ ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล

- ๑) เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งจากด้านตำราเอกสาร งานวิจัย และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ภาคสนาม
- ๒) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดนั้น ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา
- ๓) นำเสนอผลการวิจัย
- ๔) สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๗.๑ ได้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับงานนวัตกรรมในพระพุทธศาสนา
- ๑.๗.๒ ได้ทราบแนวทางและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงานสาธารณูปการของ พระครูโสภณบุญเขต (โสม โสภโณ)
- ๑.๗.๓ ได้ทราบผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงานสาธารณูปการของ พระครูโสภณบุญเขต (โสม โสภโณ) ที่มีต่อชุมชน และนำผลจากการศึกษาไปเป็นแนวทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป